

ПОШУК МЕХАНІЗМІВ ВИРІШЕННЯ РУСИНСЬКОЇ ПРОБЛЕМИ НА ЗАКАРПАТТІ

Бобинець Микола Миколайович

Статтю присвячено проблемам русинства на Закарпатті та можливим шляхам їх вирішення. Звертається увага на те, що русинське питання вже давно вирішено в європейських країнах, де компактно проживають русини. Європейський шлях розвитку України передбачає і вирішення русинського питання в країні.

Ключові слова: Закарпаття, русинське питання.

Bobinets Mykola

SEARCH MECHANISMS FOR THE RESOLUTION OF THE RUTHENIANS' PROBLEM IN TRANSCARPATHTIA

The article dwells on the problem of Ruthenians at Zakarpatiya region and possible ways of solving it. There paid attention at the fact that Ruthenians' question is solved in European countries long ago, where Ruthenians compactly live. European way of the development of Ukraine provides solving of rusins' question as well.

Keywords: Transcarpathia, Ruthenians' question.

На Закарпатті проживають близько півтора мільйона громадян різних національностей: русинів, українців, росіян, угорців, словаків, чехів тощо. Водночас міжетнічні стосунки мають гармонійний та мирний характер упродовж тривалого історичного минулого і, з високою часткою очікування, залишатимуться такими й у майбутньому, що сприятиме подальшому розвитку та благополуччю регіону. Важливою умовою вироблення державної політики для досягнення цих цілей є необхідність вирішення проблеми русинства в Україні, що має нині важливе й актуальне значення.

Метою статті є пошук та аналіз можливих шляхів вирішення проблем русинства на Закарпатті.

Закарпаття — це невід'ємна частина незалежної України. Цієї аксіоми дотримуються майже всі русинські громадські організації регіону, яких у області зареєстровано понад 20. Незважаючи на різні підходи в питанні розвитку русинства, русинської культури, русинської нації, врешті-решт усі русинські організації є противниками сепаратизму в будь-якому його прояві. На сепаратизм «страж-

дає» тільки частина закордонних русинів, які з тих чи інших причин опинилися на теренах Чехії та Росії. В діях активістів «закордонного русинства» яскраво прослідковується «російський слід». Вони активно пропагують сепаратизм і створення окремої незалежної держави «Підкарпатська Русь». Однак ці суб'єкти політизації русинства не мають ніякого впливу на русинський рух у Закарпатті та представляють самі себе і окремих маргінальних представників від русинства. Такі постаті не варто популяризувати. Натомість держава і переважне число вітчизняних ЗМІ помилково оцінюють русинський рух саме за висловлюваннями і виступами цих «русских русинов».

Водночас **визнання русинів окремим народом (національністю, нацією)** дозволило би зняти багато проблем, і **держава вже давно могла би вирішити русинське питання.**

Наведемо окремі віхи історії деяких питань русинства.

У грудні 1991 року в Україні проходив референдум про визнання незалежності України.

Одночасно, з ініціативи тодішнього голови Закарпатської обласної ради М. Волощука, в області відбувався референдум, згідно з результатами якого більшість з тих, які проголосували, ствердно відповіли на запитання: «*Чи бажаєте Ви, щоб Закарпаття отримало статус самоврядної території як суб'єкта у складі незалежної України і не входило в будь-які інші адміністративно-територіальні утворення?*» (78 % українців, русинів, росіян, угорців, румунів, словаків, чехів тощо) [1].

24 січня 1992 року дев'ята сесія Закарпатської обласної ради прийняла рішення «Про звернення до Верховної Ради України «Про внесення змін і доповнень до Конституції України»: «*Враховуючи те, що 546450 осіб дорослого населення області (78 %) на обласному референдумі 1 грудня висловилися за надання Закарпаттю із закріпленням у Конституції України статусу спеціальної самоврядної адміністративної території у складі незалежної України та відповідно до статті 38 Закону України «Про місцеві Ради народних депутатів УРСР та місцеве самоврядування» обласна Рада народних депутатів вирішила:*

У порядку законодавчої ініціативи звернутись до Верховної Ради України про внесення таких змін і доповнень до Конституції України:

Першу частину статті 77 доповнити словами: «В Україні є спеціальна самоврядна адміністративна територія Закарпаття».

Доповнити Конституцію України главою 72 «Спеціальна самоврядна адміністративна територія Закарпаття» та статтею 752 «Спеціальна самоврядна адміністративна територія Закарпаття є складовою частиною України і самостійно вирішує питання, віднесені до її відання» [2].

Однак, прагнення місцевих жителів так і залишились тільки бажаннями. Це створило підґрунття для діяльності «русских русинів» щодо провокування різних сепаратистських настроїв. «Русскими русинами» референдум про автономію почав подаватися як референдум про створення русинської автономії «Підкарпатська Русь» і, навіть, як створення незалежної русинської держави. Під пильним оком російських спецслужб почали створюватися різні уряди Підкарпатської Русі та плодитись різні русинські «президенти» та «прем'єри» [3–5].

Тільки зараз, через 25 років, держава починає розуміти, що надання регіонам більшої само-

стійності, чіткий поділ повноважень між органами місцевого самоврядування та центральною владою дозволить регіонам розвиватись успішно. На жаль, у нашій країні поки що діє система радянського управління: бутафорні органи місцевого самоврядування та повна централізація влади, яка на місцях зосереджена в руках голів державних адміністрацій. Показовим є те, що Закарпатська обласна рада та ще декілька обласних рад звернулись із відповідними листами до Президента та до Верховної Ради з проханням надати обласним радам більше повноважень. Це сепаратизм? Звичайно, що ні. Чи підтримують русини нашого краю таку позицію Закарпатської обласної ради? Так [6].

Чи можливе вирішення русинської проблеми на Закарпатті?

Можна ствердно сказати: так. Тим більше, що маємо позитивні рішення русинського питання в тих країнах Європи, де компактно проживають русини. Це, в основному, в слов'янських країнах: Словаччині, Сербії, Словенії, Польщі, Хорватії, Угорщині та Румунії. В цих країнах русини визнані національними меншинами. У Словаччині, наприклад, відкрито русинські школи, у Пряшівському університеті працює як окрема структурна одиниця інститут «Русинського язика і культури», в якому отримують вищу освіту й діти русинів із Закарпаття [7].

Закарпатська обласна рада вже зробила перший крок у напрямі визнання національності русин. За рішенням обласної ради 1992 року, кожен житель Закарпатської області має право вільно визначатися: українець він чи русин. 7 березня 2007 року Закарпатська обласна рада визнала русинів національною меншиною, а саме прийняла рішення про внесення в перелік національностей області національності «русин» та вирішила звернутися до Верховної Ради України з проханням визнати національність «русин» на загальноукраїнському рівні. Цікава статистика голосування: за це рішення проголосував 71 депутат із 79 присутніх на сесії (90 %) [8].

Хотів би звернути увагу ще на деякі законодавчі акти, що регулюють національні питання у країні. Відповідно до Закону України «Про національні меншини в Україні», громадяни України

мають право вільно обирати та відновлювати національність; примушення громадян у будь-якій формі до відмови від своєї національності не допускається (ст.11) [9]. Тобто чинне законодавство України дає всім громадянам право ідентифікувати себе з будь-якою національністю без жодного документального підтвердження. Тим більше, що в Україні відсутні будь-які документи, якими можна було б підтвердити національну приналежність громадянина.

Таким чином, питання щодо визначення національності не належить до компетенції держави, а є справою кожної конкретної особи. Право на вільний вибір та відновлення національності повною мірою поширюється і на русинів.

Здається, проблеми з русинським питанням в Україні немає. Але давайте розглянемо ще деякі факти, які підтверджують, що, незважаючи на те, що на законодавчому рівні питання нацменшин вирішене, держава вперто не хоче бачити, що в Україні, поряд з іншими національними спільнотами, існують і русини.

Після отримання незалежності в Закарпатті активізувався русинський рух, почали створюватися русинські громадські організації, їх було створено більше двадцяти з кількістю членів не менше 40. Але... На початку 90-х років київські науковці за дорученням уряду проводили соціологічне опитування у Закарпатті та зафіксували **...40 русинів**. У 1993 році русинів було вже **...55**, а в 1994-му аж **96**. Чудеса на цьому не закінчуються. Незважаючи на те, що напередодні проведення Всеукраїнського перепису населення 2001 року Державний комітет статистики України не вніс до переліку національностей України національність «русин», 10,2 тис. громадян під час його проведення офіційно назвали себе русинами.

А якою була би цифра, якби серед переліку значилася національність «русин»? Важко сказати. Але те, що не один відсоток, то це точно. Тим більше, що попри обмежений фінансовий ресурс, громадські русинські організації, паралельно з державним переписом, організували свій перепис населення Закарпаття. Активісти русинського руху отримали цифру – **156 тис. громадян**, які визнали себе русинами, що становить 10 % від загальної кількості населення.

Фантастичне жонгливання кількістю русинського населення в Закарпатті вражає «совковістю».

Тим не менше, офіційна цифра перепису (10,2 тис.) дає підстави Постановою Кабінету Міністрів України внести зміни у додатках, де визначається перелік національностей про проведення наступного Всеукраїнського перепису населення. Для цього потрібно небагато – тільки політична воля керівництва держави.

Отже, як бачимо, одним із можливих варіантів визнання національності «русин» – це прийняття відповідної Постанови Кабміну України.

Але вже зараз можна стверджувати, що на державному рівні національність «русин» визнана, на незважаючи на те, що сама держава русинів не помічає. Це результат все того ж перепису населення 2001 року, який, повторюю, зафіксував кількість русинів у 10,2 тис. Русинів на офіційному рівні визнано національною меншиною України. На таку групу населення поширюються положення «Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин» від 1 лютого 1995 року (ратифіковано Законом України № 703/97-ВР від 09.12.97) [10].

Зараз необхідна тільки політична воля керівництва держави.

Мова – душа і гордість нації, національності

Особливо важливим це є для малих народностей, націй або, як зараз кажуть, – національних меншин. Ми марно можемо кричати про визнання русинської нації, якщо така нація не має загальноприйнятої літературної мови. Цю проблему вже частково вирішили на Пряшівщині (край, який знаходиться на сході Словаччини і межує з Закарпатською областю України), де компактно проживають русини. Русинські філологи і лінгвісти на основі одного з місцевих діалектів створили і кодифікували Пряшівський варіант літературного «русинського мови» (мови), який уже майже 20 років викладається в русинських школах і використовується русинськими поетами та письменниками.

Як вирішується мовне питання національних меншин, у тому числі русинів, в Україні? Ніяк. Хоча певну надію давав Закон України «Про засади мовної політики», який неофіційно називають ще законом «Колесніченка – Ківалова,

або «мовним законом» [11]. Цей закон із великим скандалом був ухвалений Верховною Радою України 5 червня 2012 року. Закон встановлював, що державною мовою є українська, але істотно розширюється використання регіональних мов, якщо кількість носіїв цих мов не менше за 10 % від населення певного регіону, а в окремих випадках – і менше 10 %. Так, частина 7 статті 7 закону зобов'язує громадян, які проживають на території, де функціонує регіональна мова або мова меншин, розвивати та використовувати таку мову: *«У межах території, на якій поширена регіональна мова або мова меншини, ...здійснення заходів щодо розвитку, використання і захисту регіональної мови або мови меншини, передбачених цим Законом, є обов'язковим для місцевих органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, установ, організацій, підприємств, їх посадових і службових осіб, а також громадян – суб'єктів підприємницької діяльності та фізичних осіб».*

Можна назвати ще деякі цікаві моменти цього закону:

- до регіональної мови прирівнювалась російська мова, попри те, що багато прибічників «руського мира» хотіли бачити російську мову другою державною мовою в Україні;

- дія закону розповсюджується на 18 мов: російську, білоруську, болгарську, вірменську, гагаузьку, ідиш, кримськотатарську, молдавську, німецьку, новогрецьку, польську, ромську (циганську), румунську, словацьку, угорську, **русинську**, караїмську і кримчацьку;

- узаконення русинської мови як однієї з 18 регіональних мов є фактичним і юридичним визнанням русинів як національної меншини України, тобто визнанням русинської національності.

Після ухвалення закон почав активно впроваджуватися сільськими радами Закарпаття. Наприклад, за два місяці 2013 року чотири сільські ради Мукачівського району (Закарпаття), своїми рішеннями визнали «русинський язык» регіональною мовою територіальної громади. Почався процес самоідентифікації закарпатців, як окремої русинської національності. Але, на жаль, цей процес зараз зупинився. І причиною цього стало скасування відповідного закону. Створилася, як кажуть шахісти, патова ситуація. Президент України рішення Верховної Ради України про скасування зазначеного закону не підписав. Петро Порошенко визнав, що скасування мовного закону було помилкою. 3 листопада 2015 року він проголосив, зокрема, що «спільними зусиллями ми вдосконалимо мовну політику». Станом на сьогоднішній день законопроект про скасування закону про мови не підписаний, але й не ветований Президентом, його поточний статус – «готується на підпис», а питання конституційного статусу Конституційним Судом України не вирішується. І це при тому, що скасування Закону України «Про засади мовної політики» стало однією з причин виникнення воєнного конфлікту на Донбасі.

І знову ми зіткнулися з тим, що держава ніяк не вирішує мовне питання національних меншин, до яких ми можемо віднести й русинів.

Вирішення «русинської проблеми» державою припинить спекуляцію російських спецслужб та «руських русинів» навколо цього питання. Для держави це є посильним завданням.

Список використаних джерел

1. *Відомості* про кількість громадян, які взяли участь в голосуванні 1 грудня 1991 року [Електронний ресурс] // Новини Закарпаття. – 1991. – 4 грудня. – № 232. – Режим доступу : <http://karpatorusyn.org/novini-zakarpattya-232-4-grudnya-1991-roku/>
2. *Рішення* дев'ятої сесії народних депутатів від 24 січня 1992 року Про звернення до Верховної ради України «Про внесення змін і доповнень до Конституції України» [Електронний ресурс] // Новини Закарпаття. – 1992. – 30 січня. – № 12 (260). – Режим доступу : <http://karpatorusyn.org/novini-zakarpattya-12-260-30-cichnya-1992-roku/>
3. *Права людини*. «Русини створили тимчасовий уряд» [Електронний ресурс] // УНІАН. – Режим доступу : <http://human-rights.unian.ua/167726-rusini-stvorili-timchasoviy-uryad.html>
4. *В Мінске* появилось самобытное правительство [Електронний ресурс] // Kommersant. – Режим доступу : <http://web.archive.org/web/20081207055651/http://www.kommersant.ua/doc.html?DocID=1088304&IssueId=47067>
5. *Сойм* подкарпатских русинов: Действия властей Украины направлены на ликвидацию русинского народа [Електронний ресурс] // REGNUM. – Режим доступу : <https://regnum.ru/news/961619.html>

6. Рішення № 259 «Про Звернення Закарпатської обласної ради щодо внесення змін до Конституції України та законів України з метою надання широких адміністративних і фінансових повноважень органам місцевого самоврядування» [Електронний ресурс] / Закарпатська обласна рада. – Режим доступу : <http://zakarpat-rada.gov.ua/normatyvni-dokumenty/rishennya-rady/vii-sklykannya/3-sesiya-i-zasidannya-05-04-2016/>
7. Русинство в сучасній Україні [Електронний ресурс] // Інтернет-видання «ФЕНІКС-СЛОВО». – Режим доступу : <http://www.fenixslovo.com/uk/policy/11341>
8. Закарпатська обласна рада визнала національність «русин» [Електронний ресурс] // Radio Svoboda. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/a/960538.html>
9. Закон України «Про національні меншини в Україні» [Електронний ресурс] / ВРУ. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>
10. Рамкова конвенція про захист національних меншин [Електронний ресурс]. – Страсбург, 1 лютого 1995 року / ВРУ. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_055
11. Закон України «Про засади державної мовної політики» [Електронний ресурс] / ВРУ. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/5029-17>

References

1. Vidomosti pro kilkist hromadian, yaki vzialy uchast v holosuvanni 1 hrudnia [Information on the number of citizens who participated in voting 1 December 1991]. (1991). *Novyny Zakarpattia – Transcarpathia News*, Desember, 4, 232. Retrieved from <http://karpatorusyn.org/novini-zakarpattya-232-4-grudnya-1991-roku/> [in Ukrainian].
2. Pro rishennia devatoi sesii narodnyh deputativ vid 24 sichnia 1992 roku pro zvernenna do Verkhovnoi rady Ukrainy. [The decision of the ninth session of People's Deputies of 24 January 1992 on an appeal to the Verkhovna Rada of Ukraine «On amendments and additions to the Constitution of Ukraine»]. (1992). *Novyny Zakarpattia – Transcarpathia News*, 30 January, 12(260). Retrieved from <http://karpatorusyn.org/novini-zakarpattya-12-260-30-cichnya-1992-roku/> [in Ukrainian].
3. Prava liudyny. «Rusyny stvoryly tymchasovyi uriad» [Human Rights. “Ruthenians have created a provisional government”]. *UNIAN*. Retrieved from <http://human-rights.unian.ua/167726-rusini-stvorili-timchasoviy-uryad.html> [in Ukrainian].
4. V Minske poiavilos samobytnoie pravitelstvo [The original government appeared in Minsk]. *Kommersant*. Retrieved from <http://web.archive.org/web/20081207055651/http://www.kommersant.ua/doc.html?DocID=1088304&IssueId=47067> [in Russian].
5. Soim podkarpadskih rusynov: Deistviia Ukrainy napravleny na lividatsiyu rusynskavo naroda [Soim of Subcarpathian Ruthenians: Actions of the authorities of Ukraine are aimed at the elimination of the Ruthenian people]. *Regnum*. Retrieved from <https://regnum.ru/news/961619.html> [in Russian].
6. Rishennia № 259 «Pro Zvernennia Zakarpatskoi oblasnoi rady shchodo vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy ta zakoniv Ukrainy z metoiu nadannia shyrokyh administratyvnyh i finansivnyh povnovazhen orhanam mistsevoho samovriaduvannia» [Decision №259 «On Address Transcarpathia Regional Council to amend the Constitution and laws of Ukraine to provide extensive administrative and financial powers to local authorities»]. *Zakarpatska oblasna rada – Transcarpathia Regional Council*. Retrieved from <http://zakarpat-rada.gov.ua/normatyvni-dokumenty/rishennya-rady/vii-sklykannya/3-sesiya-i-zasidannya-05-04-2016/> [in Ukrainian].
7. Rusynstvo v suchasni Ukraini [Ruthenianism in modern Ukraine]. *Fenix-slovo – Fenix word*. Retrieved from <http://www.fenixslovo.com/uk/policy/11341> [in Ukrainian].
8. Zakarpatska oblasna rada vyznala natsionalnist «rusyn» [Transcarpathia Regional Council recognized nationality «Ruthenian»]. *Radio Svoboda – Radio Freedom*. Retrieved from <http://www.radiosvoboda.org/a/960538.html> [in Ukrainian].
9. Zakon Ukrainy «Pro natsionalni menshyny v Ukraini» [Law of Ukraine «On national minorities in Ukraine»]. *Verkhovna Rada Ukrainy – Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2494-12> [in Ukrainian].
10. Ramkova konventsiiia pro zahyst natsionalnyh menshyn [Framework Convention for the Protection of National Minorities]. Strasbourg, 1 February 1995. *Verkhovna Rada Ukrainy – Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_055 [in Ukrainian].
11. Zakon Ukrainy «Pro zasady derzhavnoi movnoi palityky Ukraini» [Law of Ukraine «On principles of state language policy»]. *Verkhovna Rada Ukrainy – Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/5029-17> [in Ukrainian].